

A Magyar Szent Korona Országainak felbomlása – 1920. június 4.

Előszó

Mint ismeretes, az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés a történelmi Magyarország területének kétharmadát (67%) elcsatolta, valamint közel 3,2 millió magyart, azaz a történelmi Magyarország magyar lakosságának 30,2%-át határainkon kívül rekesztette.¹ A „békeszerződés” kegyetlensége a magyarság körében közismert, azonban érdemes vázlatosan áttekinteni a területi-közigazgatási változásokat.

A trianoni békeszerződés aláírásáig (1920. június 4.) – Edelényi-Szabó Dénes (1881–1931) statisztikusnak, a Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár igazgatójának tanulmányát alapul véve² – a Magyar Szent Korona Országainak területe 325 411 km² volt.

A Magyar Szent Korona Országait három rész alkotta. Területileg a legnagyobb kiterjedésű alkotóelem a Magyar Királyság, amelynek területe 282 849 km² volt. A Magyar Királyság – közigazgatásilag – 63 vármegyét és 26 törvényhatósági jogú várost ölelt fel.

A második „közjogi alkotóelem” a Magyar Királysághoz mint „corpus separatum”³ kapcsolódó „Fiume város és kerülete” volt. Ezt a 21 km² kiterjedésű, speciális jogállású közigazgatási

egységet szokták sokan – tévesen – a 64. magyar vármegyének tekinteni.

A harmadik alkotórész a Magyar Szent Korona Országainak sorában a „társország”, Horvát-Szlavónország volt. Területén – amely 42 541 km²-t tett ki – nyolc vármegye és négy törvényhatósági jogú város helyezkedett el.

Közismert, hogy a Magyar Királyság 282 849 km²-nyi területéből mindössze 92 833 km² – kevesebb, mint az ország területének egyharmada (32,8%) – maradt meg.⁴

A trianoni békeszerződés kegyetlenségét mutatja, hogy mindössze tíz vármegye teljes területét hagyta meg az anyaországnak. Ezek a törvényhatóságok jórészt a Dunántúlon helyezkedtek el, úgymint Fejér, Somogy, Tolna és Veszprém vármegyék. A történelmi Magyarország legnagyobb vármegyéje, a Duna–Tisza közét uraló Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye is egészében az anyaország része maradhatott. Az Alföldön Békés, Hajdú és Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéknek ugyanez az osztályrész jutott. Az Alföldtől nagyobbbrészt északabbra elterülő Borsod és Heves vármegyék teljes területe szintén Magyarország része maradhatott.⁵

A tragikus következményeket mutatja, hogy 28 történelmi vármegye – Alsó-Fehér, Árva, Bars,

¹ ROMSICS IGNÁC: *A trianoni békeszerződés*. Osiris Zsebkönyvtár, Osiris Kiadó. Budapest, 2001. 229–230. pp.; *85 éve írták alá a trianoni békeszerződést*. 2005. június 3. A Múlt-kor Történelmi Magazin elektronikus oldala: <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=9982> (Letöltés ideje: 2020. április 21.)

² EDELÉNYI-SZABÓ DÉNES: *Magyarország közjogi alkatrészeinek és törvényhatóságainak területváltozásai*. In: Dobrovits Sándor (szerk.): *Statisztikai Szemle*. VI. évfolyam. 6. szám. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1928. 659. p.

³ Mária Terézia magyar királynő (1740–1780) 1779. április 23-án kelt rendeletében az Adriai-tenger partján fekvő Fiume városát „külön testként”, „[...] mint corpus separatumot »a kereskedelem és az ipar fölvirágoztatás érdekében Fiumét saját akaratából« Magyarországhoz csatolta”. DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*. III. kötet (Éhi–Gar). Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 1997. 685. p.; VÖ. TARJÁN M. TAMÁS: 1779. április 23. | *Mária Terézia Magyarországhoz csatolja Fiumét*. Rubiconline. A Rubicon Történelmi Magazin elektronikus oldala: http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1779_aprilis_23_maria_terezsia_magyarorszaghoz_csatolja_fiumet (Letöltés ideje: 2020. április 21.)

⁴ Megjegyzés: Az 1923. évi országterület már 93 073 km² lett. ZEIDLER MIKLÓS: *A revíziós gondolat*. Osiris Zsebkönyvtár. Osiris Kiadó. Budapest, 2001. 45. p.

⁵ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658–659. pp.

Beszterce-Naszód, Brassó, Csík, Fogaras, Háromszék, Hunyad, Kis-Küküllő, Kolozs, Krassó-Szörény, Liptó, Máramaros, Maros-Torda, Nagy-Küküllő, Nyitra, Sáros, Szeben, Szepes, Szilágy, Szolnok-Doboka, Temes, Torda-Aranyos, Trencsén, Turóc, Udvarhely és Zólyom – területét teljesen elszakították az anyaországtól.⁶

A „maradék” 25 történelmi vármegyéből – Abaúj-Torna, Arad, Bács-Bodrog, Baranya, Bereg, Bihar, Csanád, Csongrád, Esztergom, Gömör és Kishont, Győr, Hont, Komárom, Moson, Nógrád, Pozsony, Sopron, Szabolcs, Szatmár, Torontál, Ugocsa, Ung, Vas, Zala és Zemplén – kisebb-nagyobb területek maradtak hazánk részei.⁷

A megcsonkított vármegyék területét tekintve különösen kedvezőtlen helyzet állt elő négy törvényhatóság esetében, amelyek nem két, hanem három ország részei lettek. Ezek a közigazgatási egységek a történelmi Vas, Szatmár, Torontál és Ugocsa vármegyék voltak.⁸

A teljesség igényével jegyezzük meg, hogy a három részre szakított egykori magyarországi vármegyék száma idővel gyarapodott. A sorhoz „csatlakoztak” még a történelmi Moson, Ung, Zemplén, valamint Zala vármegyék egykori területei is. Az előbbi folyamatot a „történelmi sorsfordulók” segítették elő. Magyarország – a második világháború után – az 1947. évi párizsi békeszerződés értelmében elveszítette – Csehszlovákia javára – az ún. „pozsonyi hídfő” három települését, amelyek egykoron Moson vármegye részei voltak.⁹ Viszont megmenekült az elcsato-

lástól az – ugyancsak az ún. „pozsonyi hídfőhöz” tartozó – egykor inkább német ajkú Rajka, valamint a horvát többségű Bezenye.

Kárpátalja területe – amelyhez részben az egykori Ung és Zemplén vármegyék bizonyos területei is tartoztak – Csehszlovákiától idővel átkerült a Szovjetunióhoz (1945), majd Ukrajna (1991) területét gyarapította. Zala vármegye vonatkozásában pedig Jugoszlávia felbomlását kell megemlítenünk, mivel 1991-ben a Csáktornya (Čakovec) központú Muraköz Horvátország, ugyanakkor Lendva (Lendava) és környéke Szlovénia része lett.

Nem szabad elfeledkeznünk – a magyar vármegyékkel azonos jogállású – törvényhatósági jogú városainkról sem. A 26 törvényhatósági jogú város közül mindössze 11 település – Baja, Debrecen, Győr, Hódmezővásárhely, Kecskemét, Miskolc, Pécs, Sopron, Szeged, Székesfehérvár és a székesfőváros, Budapest – maradt az anyaországnál. Az előbbi felsoroláshoz hozzátartozik, hogy Komárom vármegye egykori központjának, Komárom törvényhatósági jogú városnak csak egy töredéke maradt Magyarországon. A történelmi belváros és a vár Csehszlovákia része lett, ugyanakkor az 1848/1849-es forradalom és szabadságharc időszakából ismert komáromi erőrendszer három legjelentősebb alkotórésze – a Monostori erőd, a Csillag erőd, valamint az Igmándi erőd – Magyarországnál maradhatott. Érdemes kiemelni azt is, hogy Szabadka törvényhatósági jogú város külterületéből 81 km² – a mai Tompa, Kelebia és Csikéria környéke – az anyaországnál maradt.¹⁰

⁶ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658–659. pp.

⁷ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658–659. pp.

⁸ Vas vármegye 5474 km²-nyi területéből 1583 km² jutott Ausztriának, 611 km² a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz került. Szatmár vármegye 6104 km²-nyi területéből mindössze 1731 km² maradt az anyaországnál, a többi részt Románia kapta, azonban a határkorrekció miatt – a jóformán színmagyar lakosságú – Nagypalád (ukránul Велика Паладь [Velika Palagy/Velyka Palad]) Csehszlovákiához került. Torontál vármegye 9903 km²-nyi területéből mindössze 258 km² maradt az anyaországnál, 9645 km² a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság és a Román Királyság „prédája” lett. EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658–659. pp.; *Egy darabka föld Szatmár megyéből*. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) elektronikus oldala: <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir273.html> (Letöltés ideje: 2020. április 21.)

⁹ A többnyire horvát ajkú Dunacsún (Čunovo) és Horvátjárfalu (Jarovce), valamint a jobbára németek által lakott Oroszvár (Rusovce) a bejelentett csehszlovák igény miatt Csehszlovákiához került. A terület átadását Pozsony (Bratislava) dinamikus – gazdasági, demográfiai – fejlődésére, valamint katonai szempontokra alapozták a „csehszlovákok”. A három, egykoron önálló település napjainkban Szlovákia fővárosának egy-egy kerületét képezi. GYÉMÁNT RICHÁRD: *A határon túli magyarság fogalma, keletkezése*. In: Szakács Ildikó Réka (szerk.): Nemzetpolitikai ismeretek. Nemzetközi és Regionális Tanulmányok 13. SZTE ÁJTK NRTI. Szeged, 2017. 72. p.; Vö. HOLLÓSI GÁBOR: *Az „emberi és polgári jogok” értelmezése a pozsonyi hídfő kiszélesítése kapcsán*. In: Koltay András (főszerk.): *Iustum Aequum Salutare*. Jogtudományi folyóirat. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. XII. évfolyam. 3. szám. Budapest, 2016. 141–156. pp.

¹⁰ „A számunkra oly keserves békekonferencia területi bizottsága először 1919. január 19-én hallgatta meg Szerbia (és Románia) küldöttségét. A magyarokat nem. A szerbek felbátorodva (elszemtelenedve?) itt már a demarkációs vonaltól délre fekvő teljes területet kérték (Baranyában Villányt, Siklóst, Harkányt is). Az amerikai és brit delegátus ezt túlzásnak tartotta, a franciák viszont

A következőkben a történelmi Magyarországot érintő közigazgatási-területi változásokat tekintjük át röviden, a korabeli, hivatalos magyar statisztika szemszögéből, amely talán sokak számára érdekes – nem utolsósorban a hagyományostól elérő, talán „újszerű” – megközelítés lehet.

I. A Duna jobb partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Duna jobb partján lévő országrész tizenegy vármegyét, továbbá öt törvényhatósági jogú várost ölelt fel. Területe 44 553 km² volt, ebből 36 195 km² (81,2%) maradt Magyarország része. A trianoni békeszerződés – amint arra már utaltunk – nem érintette Fejér, Somogy, Tolna és Veszprém vármegyék, valamint Pécs, Székesfehérvár, Győr és – az 1921. évi soproni népszárazás eredményének köszönhetően – Sopron törvényhatósági jogú városok területét.¹¹

A hét járást és azokon belül 358 települést tömörítő Baranya vármegye elvesztette területének közel negyedét (22,4%). A vármegye déli része (1143 km²) – a Baranya-háromszög, más néven Drávaköz vagy Drávaszög – az új államalakulat, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kezére jutott. Az 1910. évi magyar népszámlálás szerint az elcsatolt területen a magyarság – 20 134 fővel – relatív többséget (39,6%) képezett.¹² Az elcsatolt 34 település közül 25 a Baranyavári, hat a Mohácsi, három falu a Siklósi járás települése volt.¹³

A három járást, azokon belül 85 községet számláló Győr vármegyétől a színmagyar Csilizközben – a Csallóköznek a történelmi Győr vármegyéhez tartozó részében¹⁴ – található hét falut csatolták a szintén új államalakulatként létrejött Csehszlovákiához.¹⁵ Az elcsatolt 83 km²-en az 1910. évi magyar népszámlálás szerint 4895 fő élt, akik közül 4890 fő (99,9%) magyar anyanyelvű személy volt.¹⁶ A hét helység a 39 települést számláló Tószigetcsilizközi járás része volt.

A négy járást, illetve azokon belül 91 községet felölelő Komárom vármegye területéből 1364 km²-t (48,7%) veszített el. A Duna folyam bal oldalán fekvő Csallóközi járás (24 helység) és az Udvardi járás (24 település) került az országhatárainkon túlra. Az előbbi járás jelenlévő népességéből 36 192 fő (99,7%), az utóbbi esetében 42 187 fő (92,8%) volt magyar anyanyelvű. Érdekességként közöljük, hogy az elcsatolt 48 település közül csak kettő, az Udvardi járáshoz tartozó Komáromcsehi (Čechy) és Komáromszemere (Semerovo) volt többségében szlovák anyanyelvűek által lakott falu.¹⁷

Neves írónk, Jókai Mór (1825–1904) szülővárosa, az egykoron kereskedelméről, valamint az erődjéről és váráról híres Komárom (Komarno) törvényhatósági jogú várost a trianoni békeszerződés kettévágta, nagyobbik része (28 km²) Csehszlovákiához került. Kisebbik része, mindössze 4 km² az anyaország része maradt.¹⁸ Komárom törvényhatósági jogú város jelenlévő népessége (1910) 22 337 fő volt, ebből 19 924 fő (89,2%) volt magyar, 1248 fő (5,6%) német, 768

nem. Végül a Dunától nyugatra az angol–amerikai, keletre – kisebb módosítással – a franciák által támogatott javaslat győzött. Ez a »kisebb módosítás« 23 észak-bácskai település (köztük Tompapuszta, Felső-Csikéria tanyaközpontok és Kelebia hegyközség) Magyarországon maradását (is) jelentette. [...] 1921. augusztus 20-án megindultak a magyar csapatok és úgy mond »felszabadították« a visszalélt 23 települést. Kis siker a szörnyű nagy, országos kudarcban! (Észak-Bácskában még a harmincas években is a felszabadulás napjaként ünnepelték augusztus huszadikát.) MISKOLCZI MIKLÓS: *Trianoni ikrek. Három pötty a déli országhatáron: Tompa, Kelebia, Csikéria.* In: Füzi László (főszerk.): *Forrás. Szépirodalmi, szociográfiai, művészeti folyóirat. Kecskemét Megyei Jogú Város és a Katona József Társaság folyóirata.* 39. évfolyam. 6. szám. Kiadja a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek Nonprofit Kft. Kecskemét, 2007. 76–77. pp.

¹¹ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658. p.

¹² CZIBULKA ZOLTÁN: *A Délvidék településeinek nemzetiségi adatai (1880–1941).* Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1999. 26. p.

¹³ GYÉMÁNT RICHÁRD: *Magyarok – államhatárainkon túl.* Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2009. 219. p.

¹⁴ ORTUTAY GYULA (főszerk.): *Magyar Néprajzi Lexikon. Első kötet. A–E.* Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977. 513. p.

¹⁵ A Csilizköz települései: Balony (Baloň), Csiliznyárad (Nárad), Csilizpatas (Pataš), Csilizradvány (Čiližská Radvaň), Kulcsod (Klúčovec), Medve (Medvedov) és Szap (Sap) községek. *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai.* Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1912. 18, 20. pp. (A továbbiakban: *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása.* 1912.)

¹⁶ *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása.* 1912. 18–21. pp.

¹⁷ *A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása.* 1912. 20–25. pp.

¹⁸ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658. p.

fő (3,4%) szlovák és 397 fő (1,8%) egyéb anyanyelvű személy.¹⁹

Az egyedüli – többségében német anyanyelvűek által lakott vármegyénk – a három járásnak, illetve 57 községnek otthont adó Moson vármegye területéből 1087 km² (57,7%) került Ausztriához. A Magyaróvári járás két helységet, a Rajkai járás hét falut veszített el, ugyanakkor a Nezsideri járás teljes egészében Ausztriához került. Az összesen elcsatolt 28 település közül három volt horvát, valamint egy jobbára magyar anyanyelvűek által lakott település. A többi 24 helység német ajkú falunak számított. Igaz, néhány közülük jelentősebb számú horvát közösségnek – az ún. gradistyei horvátoknak – is otthont adott.²⁰

Az elcsatolt, magyar többségű falu, az Alsó-Ausztriával határos vasúti határállomás – a Jaroslav Hašek Švejk, egy derék katona kalandjai a világháborúban című művéből ismert –, Királyhida (Bruckneudorf) volt, amely ma Bruck an der Leitha település része.²¹

A hét járást, illetve 230 községet, továbbá két rendezett tanácsú várost – Kismarton (Eisensadt) és Ruszt (Rust) – számláló Sopron vármegye területéből 1341 km²-t (42,9%) veszített el. A három magyar többségű járás – Csepregi járás (48 település), Csornai járás (31 település) és Kapuvári járás (33 település) – az anyaországnál maradhatott. Ellenben a – jobbára német ajkúak, illetve kisebb részben horvátok és magyarok által lakott – Felsőpulyai (36 település), a Kismartoni (26 település) és a Nagymartoni járások (19 település) teljes egészében Ausztriához kerültek. A Soproni járás 37 települése közül 16 település maradt Magyarország része. Az összes veszteség 102 település, amely közül csak a Felsőpulyai járás központja, Felsőpulya (Oberpullendorf) és a vele szorosan egybeépült Középpulya (Mittelpullendorf) volt magyar többségű helység.

A veszteségek listáját növelte a két, túlnyomórészt német ajkú, rendezett tanácsú város, Kismarton és – az egykor boráról híres – Ruszt elvesztése is.²²

Fontos kiemelni egy örömteli mementót is. Az 1910. évi népszámlálás szerint német anyanyelvű többségű (51%)²³ Sopron (Ödenburg) törvényhatósági jogú város nyolc, környékbeli településsel – az 1921. december 14. és 16. között megtartott népszavazás értelmében – Magyarország része maradhatott.²⁴ A népszavazás alkalmával való helytállás okán nyerte el Sopron a „Civitas Fidelissima”, azaz a „leghűségesebb város” címet. Ennek emlékére – 2001-től, a vonatkozó kormányrendelet értelmében – Magyarországon december 14-én a „hűség napjára” emlékeznek.²⁵

A nyolc járást, illetve 612 községet, valamint két rendezett tanácsú várost – Kőszegét és a vármegye székhelyét, Szombathelyet – számláló Vas vármegyét három részre szakították. Kisebbik része (611 km²) a Muraszombati járás 111 községe és további 11 település a Szentgotthárdi járástól a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett. Ezek közül nyolc falu volt magyar többségű, a többi jórészt vendek (szlovénok) által lakott helységnek számított.

A szomszédos Ausztria 1583 km²-t szerzett Vas vármegye területéből. A Felsőőri járás (60 település) egészében, a Németújvári járás (50 település) – Nemesmedves kivételével – nyugati szomszédunkhoz került. A Körmendi járástól öt, a Kőszegi járástól 36, továbbá a Szentgotthárdi járástól 33, valamint a Szombathelyi járástól 11 település, tehát összesen 195 helység lett Ausztria része. Az osztrák területhez csatolt 195 község közül a jobbára református és római katolikus vallást követő Felsőőr (Oberwart), továbbá a zömében római katolikusok lakta Alsóőr (Unterwart),

¹⁹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 24–25. pp.

²⁰ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 24–27. pp.

²¹ Vö. HAŠEK, JAROSLAV: *Švejk, egy derék katona kalandjai a világháborúban*. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1953. 353–448. pp.

²² EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 15., 658., 678–679. pp.

²³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 46–47. pp.

²⁴ Az érintett nyolc település közül hat (Ágfalva, Balf, Fertőboz, Fertőrákos, Harka és Sopronbánfalva) volt jobbára német, egy (Kópháza) horvát és egy – a Széchenyi család után elhíresült Nagycenk – magyar anyanyelvűek által lakott falunak számított. A nyolc falu közül csak Fertőboz, Kópháza és Nagycenk szavazott Magyarország mellett. Így lett Sopron a leghűségesebb város. 2015. december 14. A Múlt-kor Történelmi Magazin elektronikus oldala: <http://mult-kor.hu/igy-lett-sopron-a-leghusegesebb-varos-20151214> (Letöltés ideje: 2020. április 17.)

²⁵ *Jeles napok*. Az Országos Széchenyi Könyvtár elektronikus oldala:

http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/a_huseg_napja_magyarorszagon (Letöltés ideje: 2017. április 17.)

valamint a főképp ágostai hitvallású evangélikus közösség által lakott Őrsziget (Siget in der Wart) volt magyar többségű helység.²⁶ Magyarországnál maradt a vármegye területéből 3280 km² (59,9%), amely 295 községet takart, valamint a két rendezett tanácsú várost, Köszeget és a vármegyeszékhelyet, Szombathely városát.²⁷

Vas vármegye mellett az ún. „aprófalvak” térségeként ismert, 13 járást, illetve 557 települést, valamint két rendezett tanácsú várost – Nagykanizsát és Zalaegerszeget – felölelő Zala vármegyét szintén „megcsonkították”. A vármegye területéből 1118 km² (18,6%) került a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz. A Muraköz területén található két járás, a Csáktornyai (71 település) és Perlaki (33 település) teljes egészében elveszett Magyarország számára. A 104 település közül csak

a Csáktornyai járás székhelye, a Zrínyiek egykori fészke, Csáktornya (Čakovec) volt magyar többségű, a többi település jobbára horvát anyanyelvűek által lakott volt.²⁸ A 49 települést számláló Letenyei járástól a magyarok lakta Pince (Pince), valamint a 39 települést tömörítő Nagykanizsai járástól a horvát többségű, de jelentősebb magyarsággal rendelkező Légrád (Legrad) került az újonnan megalakult délszláv államhoz.

Az Alsólendvai járás 78 települése közül 47 települést csatoltak a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz. Ezek közül 17 település számított magyar többségűnek, a többi jobbára vendek (szlovénok) által lakott település volt. Az előbbieket összegezve: a történelmi Zala vármegye 559 települése közül 153 település került a határainkon túlra.

1. táblázat: A Duna jobb partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közigazgatási alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított			
			összes terület	területből jutott		
	előtt	után		Csehszlovákiának	az SZHSZ Királyságnak	Ausztriának
Baranya vármegye	5106	3963	1143	–	1143	–
Pécs t.j.v.	71	71	–	–	–	–
Fejér vármegye	4009	4009	–	–	–	–
Székesfehérvár t.j.v.	120	120	–	–	–	–
Győr vármegye	1480	1397	83	83	–	–
Győr t.j.v.	54	54	–	–	–	–
Komárom vármegye	2802	1438	1364	1364	–	–
Komárom t.j.v.	32	4	28	28	–	–
Moson vármegye	1989	902	1087	–	–	1087
Somogy vármegye	6675	6675	–	–	–	–
Sopron vármegye	3127	1786	1341	–	–	1341
Sopron t.j.v.	129	129	–	–	–	–
Tolna vármegye	3537	3537	–	–	–	–
Vas vármegye	5474	3280	2194	–	611	1583
Veszprém vármegye	3953	3953	–	–	–	–
Zala vármegye	5995	4877	1118	–	1118	–
Összesen	44 553	36 195	8358	1475	2872	4011

Forrás: EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658. p.

²⁶ BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye.* Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1898. 17., 33., 79., 360–379. pp.

²⁷ Megjegyzés: 1923-ban tíz települést csatoltak vissza Magyarországhoz Ausztriától. Ezek: Alsócsatár, Felsőcsatár, Horvátlovó, Kálnarda, Magyarkeresztes, Nagynarda, Németkeresztes, Ólmod, Pornóapáti és Szentpéterfa.

²⁸ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 78–97. pp.

II. A Duna bal partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Duna bal partján lévő országrész tizenegy vármegyét, illetve két törvényhatósági jogú várost foglalt magában. Területe 32 929 km² volt, ebből egy kisebb terület, mindössze 3401 km² (10,3%) maradt az anyaországnál.

A történelmi Magyarország legészakibb közigazgatási egysége, a szlovákság egyik „fellegvára”, Árva vármegye volt. A négy járásra osztott, azon belül 96 községet tömörítő, többségében szlovákok által lakott vármegye jórészt Csehszlovákiához került. Mindössze a Trstenai járástól egy 389 km²-nyi terület – 14, jobbra lengyelek által lakott település – került Lengyelországhoz.²⁹ Árva vármegye magyar lakossága – 1910-ben – mindössze 2000 főt (2,5%) számlált.³⁰ A törvényhatóság területén nem volt magyar többségű település.

Bars vármegye teljes egészében Csehszlovákia része lett. Az öt járást, illetve 206 községet, valamint három rendezett tanácsú várost – Körmöcbánya (Kremnica), Léva (Levice) és Újbánya (Nová Baňa) – magában foglaló vármegye népességéből 62 022 fő (34,7%) vallotta magát – 1910-ben – magyar anyanyelvűnek. A magyar–szlovák nyelvi határ keresztülhaladt az egykori vármegye területén. A két déli járás, a Lévai (27 083 fő/73,3%) és a Verebélyi járás (15 648 fő/53,7%) magyar többségűnek számított, akárcsak Léva rendezett tanácsú városa (8752 fő/90,5%). A nyelvi határtól északra elhelyezkedő három járásban a magyarság csak szóróványt képezett.

Az egykor arany- és ezüstmányászatáról híres két bányaváros,³¹ a német többségű Körmöcbánya (1501 fő/33,2%) és az inkább szlovákok lakta

Újbánya (470 fő/9,8%) rendezett tanácsú városok területén is éltek kisebb számban magyarok. Bars vármegye területén 56 magyar többségű település volt, ezek közül 35 a Lévai járás, 18 helység a Verebélyi járás területén feküdt, valamint kettő – a vármegye székhelye, Aranyosmarót (Zlaté Moravce), továbbá Barslédec (Ladice) – a nyelvi határtól északra, az Aranyosmaróti járásban.³²

Esztergom vármegye két járást és egy rendezett tanácsú várost ölelt fel. Esztergom rendezett tanácsú város, valamint a körülötte elterülő Esztergomi járás (23 község) Magyarország része maradhatott. Azonban a Duna folyam által elválasztott Párkányi járás 25 helysége Csehszlovákiához került. Az 1910. évi népszámlálás szerint az elcsatolt területen 36 075 fő (97,3%) volt magyar anyanyelvű lakos. Az elveszett terület helységei közül mindössze egy, Kural (Kuralany) számított többnyire szlovák anyanyelvűek által lakott falunak.³³

A történelmi Hont vármegye – a szomszédos Bars vármegyéhez hasonlóan – szintén a magyar–szlovák nyelvhatár mentén feküdt. A vármegye hat járást, illetve 179 községet, egy rendezett tanácsú várost és egy törvényhatósági jogú várost számlált. A trianoni békeszerződés az Ipoly-sági járásból hét, a Szobi járásból nyolc, valamint a Vámosmikolai járásból négy települést hagyott az anyaországnál. Az elcsatolt vármegyei rész területén 72 magyar többségű község maradt. A Báti járás területén öt, az Ipolynyéki járás területén 23, az Ipolysági járás területén 22, a Szobi járás területén öt, valamint a Vámosmikolai járás területén 17 magyar többségű falu került határon túlra. Északon, a Korponai járás területén nem volt magyar többségű település, mint ahogy a rendezett tanácsú város, Korpona (Krupina) is főképp szlovákok által lakott helység volt.

²⁹ A Lengyelországhoz csatolt községek: Alsólipnica (Lipnica Wielka), Alsózubrica (Zubrycza Dolna), Bukovinapodszkle (Bukowina-Podszkle), Chizsne (Chyżne), Felsőlipnica (Lipnica Mała), Felsőzubrica (Zubrzyca Górna), Harkabúz (Harkabuz), Hladovka (Hladovka), Jablonka (Jablonka), Oravka (Orawka), Pekelnik (Piekielnik), Podvilk (Podwilk), Szárnya (Podsarnie) és Szuhahora (Suchá Hora) voltak. Azonban Lengyelország és Csehszlovákia között 1924-ben határkorrekcióra, kölcsönös területcserére került sor, ekkor Hladovka és Szuhahora Csehszlovákia része lett, Lengyelország hegyi legelőikkel gazdagodott Alsólipnica környékén. EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 664. p.; SUTARSKI, KONRAD: Szepes és Árva – történelmi szemmel. In: Papp Endre (főszerk.): Hitel. XX. évfolyam. 6. szám. Irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat. Hitel Alapítvány. Budapest, 2009. 51. p.

³⁰ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 100–101. pp.

³¹ Vö. KRÍSKO JÁNOS: Körmöcbánya. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1903. 86–117. pp.; BAUMANN SAMU: Újbánya. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1903. 118–130. pp.

³² A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 100–107. pp.

³³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 108–109. pp.

A törvényhatósági jogú város, az egykoron bányászatáról és bányaiipari iskolájáról nevezetes Selmec- és Bélábánya³⁴ (Banská Štiavnica) is jobbára szlovákok által lakott városnak számított (8341 fő/54,9%), ugyanakkor a magyarság jelentős kisebbséget képezett (6340 fő/41,8%) a településen.³⁵

A szlovákság másik „fellegvárának” számító Liptó vármegye négy járást, illetve 109 községet és egy rendezett tanácsú várost számlált. A vármegye területén nem volt magyar többségű település, a vármegye székhelye, Liptószentmiklós (Liptovský Mikuláš), valamint a rendezett tanácsú város, Rózsahegy (Ružomberok) is főképp szlovákok által lakott település volt. A vármegye területén mindössze 4365 fő (5%) vallotta magát magyarnak. A helyi magyarság többsége Liptó vármegye székhelyén, Liptószentmiklóson, valamint Rózsahegyen, illetve a járási székhelyeken élt.³⁶

A magyar–szlovák nyelvhatár mentén fekvő Nógrád vármegye hét járást (262 helység) és egy rendezett tanácsú várost ölelt fel. A 262 település közül 122 falu került Csehszlovákiához, ezek közül 43 helység és a rendezett tanácsú város, Losonc (Lučenec) számított többségében (10 634 fő/82,2%) magyar anyanyelvűek által lakott településnek. Határainkon túlra került a két jeles író, Mikszáth Kálmán (1847–1910) – Szklabonya (Sklabiná) – és Madách Imre (1823–1864) – Alsósztregova/Dolná Strehová) – jobbára szlovákok által lakott szülőfaluja is.³⁷

Nyitra vármegye teljes területe Csehszlovákiához került. A törvényhatóság tizenkét járásra, illetve 417 községre, továbbá három rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar–szlovák nyelvi határ a vármegye déli részét érintette, illetve a Nyitra folyó mentén a magyar falvak a vármegye székhelyéig, Nyitraig (Nitra) és környékéig (Zoboralja) húzódtak fel. A vármegye 12 járása közül csak négy járásban voltak magyar többségű települések; ezek az Érsekújvári (hat

helység), a Galgóci (egy település), a Nyitrai (22 falu), valamint a Vágsellyei járasok (tíz település).

A három rendezett tanácsú város közül Szakolca (Skalica) szlovák többségű (4155 fő/82,8%), azonban Kassák Lajos (1887–1967) költő szülővárosa, Érsekújvár (14 838 fő/91,4%) és a törvényhatóság székhelye, Nyitra (9754 fő/59,4%) magyar többségű városok voltak.

Pozsony vármegyét a magyar–szlovák nyelvi határ ugyancsak kettévágta. A törvényhatóság hét járásra, illetve 292 községre, továbbá négy rendezett tanácsú városra, valamint a vármegye székhelyére, Pozsony (Bratislava) törvényhatósági jogú városra tagolódott. A magyarság a vármegye dél-délkeleti vidékén homogén többséget képezett. A Dunaszerdahelyi járás mind a 63 települése magyar többségű volt. A Galántai járásból 28, a Pozsonyiból egy, a Somorjaiból 48 és a Szenci járásból 15 község volt magyar többségű. A Malackai és a Nagyszombati járasokban nem volt magyar többségű falu, itt már a szlovákság alkotta a többséget. A négy törvényhatósági jogú város – Bazin (Pezinok), Modor (Modra), Nagyszombat (Trnava) és Szentgyörgy (Svätý Jur) – szlovák anyanyelvi többségű volt. Pozsony törvényhatósági jogú város jelentős magyarsága (31 705 fő/40,6%) ellenére megmaradt német többségű városnak (32 790 fő/41,9%).³⁸ A trianoni békeszerződés mindössze néhány település külterületét hagyta meg Magyarországnak, a Duna folyam szigetvilágában.

A többségében szlovákok által lakott Trencsén vármegye kilenc járásnak, illetve 372 községnek, valamint két rendezett tanácsú városnak adott otthont. A települések között nem volt magyar többségű helység. A két rendezett tanácsú város, a 13–14. századi tartományúr, Csák Máté fészke, Trencsén (Trenčín), a vármegye székhelye és Zsolna (Žilina) jobbára szlovákok által lakott városok voltak. A magyarság lélekszáma a vármegyében 13 204 fő (4,3%) volt, többségük a két városban, valamint a járási székhelyeken élt. Trencsén vármegye teljes területe elveszett.³⁹

³⁴ Vö. RICHTER EDE – KIRÁLY ERNŐ: *Selmecbánya*. Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Hont vármegye és Selmeczbánya sz. kir. város. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1906. 85–127. pp.

³⁵ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 110–117. pp.

³⁶ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 116–121. pp.

³⁷ REISZIG EDE – VENDE ALADÁR: *Nógrád vármegye községei*. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1911. 14., 85. pp.

³⁸ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 144–155. pp.

³⁹ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658., 683–684. pp.

2. táblázat: A Duna bal partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közigazgatási alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
			összes terület	területből jutott	
	előtt	után		Csehszlovákiának	Lengyelországnak
Árva vármegye	2019	–	2019	1630	389
Bars vármegye	2724	–	2724	2724	–
Esztergom vármegye	1077	532	545	545	–
Hont vármegye	2545	459	2086	2086	–
Selmec és Bélabánya tjv.	88	–	88	88	–
Liptó vármegye	2246	–	2246	2246	–
Nógrád vármegye	4128	2363	1765	1765	–
Nyitra vármegye	5519	–	5519	5519	–
Pozsony vármegye	4295	47	4248	4248	–
Pozsony tjv.	75	–	75	75	–
Trencsén vármegye	4456	–	4456	4456	–
Turóc vármegye	1123	–	1123	1123	–
Zólyom vármegye	2634	–	2634	2634	–
Összesen	32 929	3401	29 528	29 139	389

Forrás: EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658. p.

Turóc vármegye székhelye a szlovák nemzet egyik „bölcsője”, Turócszentmárton (Martin) volt. A vármegye – ahonnan Kossuth Lajos (1802–1894) ősei is származtak – két járásra, illetve 94 községre tagolódott. A vármegyében két település, a fürdőjéről híres Stubnyafürdő (Turčianske Teplice), valamint a kis népességszámú Turócsudvard (Dvorec) volt magyar többségű helység. A magyarság lélekszáma a vármegye területén 5560 fő volt (10%). Turóc vármegye teljes területe Csehszlovákia része lett.

Az ugyancsak többségében szlovák ajkú Zólyom vármegye négy járásnak, illetve ezen belül 124 községnek adott otthont, amelyek között nem volt magyar többségű település. A vármegyéhez tartozott még három rendezett tanácsú város, Hermann Ottó (1835–1914) magyar természetkutató szülővárosa, a szlovák többségű Breznóbánya (Brezno), valamint – Balassi Bálint (1554–1594) költő szülővárosa – a magyar többségű Zólyom (Zvolen) (4973 fő/56,5%) és a

vármegye székhelye, Besztercebánya (Banská Bystrica) (5261 fő/48,8%).⁴⁰ Zólyom vármegye teljes területét elcsatolták.⁴¹

III. A Duna–Tisza közén fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Duna–Tisza közén lévő országgrész öt vármegyét, illetve nyolc törvényhatósági jogú várost foglalt magában. Területe 36 111 km² volt, ebből 27 305 km² (75,6%) maradt az anyaországnál. A trianoni békeszerződés rendelkezései nem érintették Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, valamint Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyéket, továbbá Baja, Hódmezővásárhely és Kecskemét törvényhatósági jogú városokat, valamint az ország fővárosát, Budapest területét is sértetlenül hagyták. Szeged törvényhatósági jogú város Magyarország része maradt, azonban külterületéből egy kisebb terület a délszláv államhoz került. Kosztó-

⁴⁰ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 172–177. pp.

⁴¹ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658., 685–686. pp.

3. táblázat: A Duna–Tisza közén fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közbizgi alkatrés, orságrés, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított	
			összes terület	területből jutott
	előtt	után		a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak
	négyzetkilométer			
Bács-Bodrog vármegye	8834	1547	7287	7287
Baja tjv.	87	87	–	–
Szabadka tjv.	974	81	893	893
Újvidék tjv.	159	–	159	159
Zombor tjv.	308	–	308	308
Csongrád vármegye	1992	1885	107	107
Hódmezővásárhely tjv.	761	761	–	–
Szeged tjv.	816	764	52	52
Heves vármegye	3761	3761	–	–
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye	5251	5251	–	–
Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye	12 034	12 034	–	–
Budapest székes főváros	194	194	–	–
Kecskemét tjv.	940	940	–	–
Összesen	36 111	27 305	8806	8806

Forrás: EDELENYI-SZABÓ 1928. 658. p.

lányi Dezső (1885–1936) író, költő szülővárosa, Szabadka (Cyботица/Subotica) a délszláv állam része lett, de külterületének kisebb része az anyaországnál maradt.

A történelmi Bács-Bodrog vármegye területének jelentős hányada a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság része lett. A 13 járást, illetve 126 községet, valamint két rendezett tanácsú várost és négy törvényhatósági jogú várost tömörítő vármegye területének mindössze ötöde – a Felső-Bácska térsége – maradhatott az anyaországnál. Baja törvényhatósági jogú város, valamint a Bácsalmási és Bajai járások majdnem teljes területe megmaradt. A Bácsalmási járás elveszítette a magyar többségű Bajmokat (Bajmok/Баймок), a Baja járástól a jobbára sokárok lakta Béreget (Бачки Бегер/Bački Breg) csatolták el. Bajával együtt 24 település maradt az anyaország területén.

Határon túlra 25 magyar többségű falu került, amelyek jó része az új határ, illetve a Tisza folyó mentén, valamint a Nyugat-Bácskában sziget-szerűen helyezkedtek el.⁴²

A rendezett tanácsú városok, a feltörekvő Magyarkanizsa (Кањижа/Kanjiža) (16 655 fő/97,9%), illetve a történelmi Zenta (Сента/Senta) (27 221 fő/91,8%) magyar többségűek voltak.⁴³

Az elveszített törvényhatósági jogú városok közül csak – Schweidel József (1796–1849) honvéd tábornok, aradi vértanú szülővárosa – Zombor (Зомбор/Sombor), a vármegye székhelye volt relatív szerb többségű (38,8%). Szabadka (55 587 fő/58,8%) és Újvidék (Нови Сад/Novi Sad) (13 343 fő/39,7%) városok magyar többséggel rendelkeztek.⁴⁴ Igaz, utóbbi esetében a magyarság csak relatív többséget „tudott felmutatni.”⁴⁵ Súlyos veszteséget jelentett, hogy nem-

⁴² Megjegyzés: Akkoriban nem számítottak önálló településnek a külterületekből, illetve pusztákból később önállósult magyar többségű falvak Szabadka, Bácsstopolya, Magyarkanizsa, illetve Zenta környékén. GYÉMÁNT 2017. 81. p.

⁴³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 182–183. pp.

⁴⁴ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 176–183. pp.

⁴⁵ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 182–183. pp.

csak a történelmi Magyarország, hanem – talán kijelenthetjük, hogy – az európai kontinens egyik legjobb minőségű termőföldjeit veszítettük el.⁴⁶

Kevesek számára ismert tény, hogy a magyarok lakta Csongrád vármegye területét is megcsonkították Trianonban. A Szegedhez ezer szállal kötődő, a vármegye Tiszáninneni járásához tartozó, jobbára magyarok által lakott Horgos (Хоргов/Хоргош) (7975 fő/99,2%) a délszláv államhoz került.⁴⁷ Érdekességként jegyezzük meg, hogy Szeged főutcáját, a Kárász utcát, a Horgoson egykoron kastéllyal is büszkélkedő Kárász családról⁴⁸ nevezték el.⁴⁹

IV. A Tisza jobb partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Tisza jobb partján lévő országrész nyolc vármegyét, illetve két törvényhatósági jogú várost foglalt magában. Területe 31 829 km² volt, ebből mindössze 7869 km² (24,7%) maradt az anyaországnál. A trianoni békeszerződés mindössze a többnyire magyarok által lakott, történelmi Borsod vármegyét és annak székhelyét, Miskolc törvényhatósági jogú várost hagyta érintetlenül.⁵⁰

A történelmi Abaúj-Torna vármegyét a békeszerződés szabályosan kettévágta, nagyobb fele Magyarországnál maradt. Az egykoron hat járást, illetve 261 községet, valamint egy törvényhatósági jogú várost felölelő vármegye két járása, a jobbára magyarok által lakott Gönci (28 falu) és Szikszói járások (46 falu) az anya-

országnál maradhattak. A Csereháti járás 34 községéből elszakítottak 23 falut, amelyek közül húsz magyar többségű volt. A Füzéri járás 56 falujából 36 került a határainkon túlra, ezek közül 11 számított magyar többségűnek, azonban több más településen is jelentősebb volt a magyarság száma, illetve aránya. A Kassai járás 52 településéből mindössze három helység maradt az anyaországnál, az elvesztett 49 falu közül 13 volt magyar többségű. A Tornai járás 45 helységéből 15 került a határainkon túlra, ezek közül mindössze egy nem volt magyar többségű.⁵¹

Abaúj-Torna vármegye elvesztette legjelentősebb települését, a „Rákócziak városát”, Kassát (Košice) is. Kassa törvényhatósági jogú város területén 33 350 fő (75,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁵²

A történelmi Bereg vármegye hét járásra, illetve 244 községre tagolódott, valamint két rendezett tanácsú város is a vármegye része volt. A községek közül mindössze 25 település maradt az anyaországnál. Az elcsatolt települések közül 48 falu volt magyar többségű község. A két rendezett tanácsú városban, a vármegye székhelyén, Beregszászon (Berehove) 12 432 fő (96,1%), az erődjéről híres Munkácson (Mukacseve) 12 686 fő (73,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁵³

A magyar–szlovák nyelvhatáron fekvő Gömör és Kishont vármegye nyolc járásra és két rendezett tanácsú városra tagolódott. A békeszerződés a nyelvi-etnikai viszonyokat figyelmen kívül hagyva elcsatolt 255 községet, amelyek közül

⁴⁶ „Lován kívül leghíresebb terméke Bácskának a búzája. Már a század első felében Torontállal együtt hazánk s a szomszéd német tartományok tárházának nevezték... [...] A Duna-Tisza partvidéke, valamint az egész Dél-Bácska földje már újabkori árvízi képződmény, melynek felső televényrétege a korhanyrészek miatt rendszeren fekete. Ez a réteg, mely más, felsőbb tájakon alig egy méternyi, itt 3-4 méternyi is megvan s szinte kimeríthetetlen termékenységgű. Régente azt tartották, hogy e kövér földnek nem is kell mesterséges javítás; elég, ha kissé megturkálják a felszínét. Ma azonban, nem is említve az uradalmakat, kiszáradnak is gépekkel kimélik az eleven erőt, értelmesen művelik, mélyen szántják s trágyázzák a földet, mely minden marék gabonáért arannyal fizet, az éjszaki homokban ép úgy, mint különösen a Tisza mentén. Soványabbaknak csupán a Duna menti szíkes, vízjárta részek mondhatók.” BADICS FERENCZ: A Bácska. In: Jókai Mór (főszerk.): Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képen. VII. kötet. Magyarország II. kötet. A Magyar Királyi állományomda kiadása. Budapest, 1891. 582. p.

⁴⁷ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 182–183. pp.; EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658., 669. pp.

⁴⁸ „Vagyonosabb nemes családaink sorában áll; birtokai Békés és Csongrád stb. megyében fekszenek. Ez utóbbiban bírja a család a Horgosi uradalmat, melyről előnevét írja.” NAGY IVÁN: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Hatodik kötet. Kiadja Ráth Mór. Pest, 1860. 89. p.

⁴⁹ BÁLINT CSABA: Szegedi legendák: Kárász uraság kocája. Delmagyar.hu: http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/szegedi_legendak_karasz_urasag_kocaja/2123279/ (Letöltés ideje: 2019. október 22.), BUDAY LÁSZLÓ: A megcsonkított Magyarország. Pantheon Irodalmi Intézet Rt., Budapest, 1921. 8. p.

⁵⁰ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 15. p

⁵¹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 200–209. pp.

⁵² A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 208–209. pp.

⁵³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 208–217. pp.

131 településen magyar többséget regisztráltak. A két magyar többségű, rendezett tanácsú város, az egykori bányaváros, Rozsnyó (Rožňava) és a vármegye székhelye, Rimaszombat (Rimavská Sobota) is határainkon kívül rekedt.⁵⁴

A jobbára szlovákok által lakott – korábban jelentős Rákóczi birtokoknak otthont adó – Sáros vármegye, a „magyar Gascogne”⁵⁵ hét járásra, illetve 376 községre, valamint három rendezett tanácsú városra tagolódott. A vármegye teljes területét Csehszlovákiához csatolták. A helységek között nem volt magyar többségű település, de néhány faluban nagyobb számban éltek magyarok. A rendezett tanácsú városok közül – 1910-ben – Bártfa (Bardejov) és Kisszeben (Sabinov) szlovák többségű volt, jelentősebb magyar kisebbséggel. Egyedül a vármegye székhelye, Eperjes (Prešov) rendezett tanácsú város

volt relatív magyar többségű település (7976 fő/48,9%).⁵⁶

A jobbára szlovákok és a szepesi szászok, az ún. cipszerek által lakott Szepes vármegye nyolc járásra, illetve 206 községre, valamint további kilenc rendezett tanácsú városra oszlott. A magyarság csak egy faluban, Korompán (Krompachy) képezett többséget. A rendezett tanácsú városok közül Gölnicbánya (Gelnica), Késmárk (Kežmarok) és Poprád (Poprad) német, Igló (Spišská Nová Ves), Leibic (Lubica), Szepesbéla (Spišská Belá), Szepesolaszi (Spišské Vlachy), Szepesváralja (Spišské Podhradie), valamint a vármegye székhelye, a „fekete város”, Lőcse (Levoča) szlovák többségű településnek számított. A városokban a magyarság is jelentősebb számban képviselte magát. A törvényhatóság területéből 195 km² – 13 helység – Lengyelország

4. táblázat: A Tisza jobb partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
			összes terület	területből jutott	
	előtt	után		Csehszlovákiának	Lengyelországnak
Abaúj-Torna vármegye	3223	1672	1551	1551	–
Kassa tjv.	94	–	94	94	–
Bereg vármegye	3786	459	3327	3327	–
Borsod vármegye	3576	3576	–	–	–
Miskolc tjv.	53	53	–	–	–
Gömör és Kishont vármegye	4279	318	3961	3961	–
Sáros vármegye	3652	–	3652	3652	–
Szepes vármegye	3654	–	3654	3459	195
Ung vármegye	3230	16	3214	3214	–
Zemplén vármegye	6282	1775	4507	4507	–
Összesen	31 829	7869	23 960	23 765	195

Forrás: EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 658. p.

⁵⁴ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 224–233. pp.

⁵⁵ BAYER ZSOLT: *1100 év Európa közepén. II. kötet.* Zikkurat Színpadi Ügynökség Kft. Budapest, 2002. 161–172. pp.

⁵⁶ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 234–247. pp.

része lett, nagyobb hányada viszont Csehszlovákiához került.⁵⁷

A jobbára ruszinok és szlovákok, valamint kisebb részben magyarok által lakott Ung vármegyéből mindössze két település (Győröcske és Záhony), illetve 16 km² maradt az anyaországnál. Ung vármegye hat járásra, illetve 207 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra, Ungvárra (Uzshorod) tagolódott. Az elcsatolt 205 községből 52 számított magyar többségűnek. Ung vármegye székhelyén, Ungváron 13 590 fő (80,3%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁵⁸

Az északon szlovákok és ruszinok, a déli részen magyarok által lakott Zemplén vármegyét a trianoni békeszerződés – sok más törvényhatósághoz hasonlóan – kettévágta. Az egykori törvényhatóság területének nagyobb hányada Csehszlovákiához került. Zemplén vármegye 12 járásra, illetve 449 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra, Sátoraljaújhelyre oszlott. A trianoni békeszerződés mindössze 75 községet, valamint a vármegye székhelyét, Sátoraljaújhely városát hagyta Magyarországnál.⁵⁹ Az elcsatolt 374 falu közül 69 település volt magyar többségű.

V. A Tisza bal partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Tisza bal partján lévő országrész nyolc vármegyét, illetve három törvényhatósági jogú várost foglalt magában. Területe 43 338 km² volt, ebből mindössze 16 066 km² (37,1,7%) maradt az anyaországnál. A trianoni békeszerződés érintetlenül hagyta a jelentős számú szlovákságnak is otthont adó, magyar többségű Békés vármegyét. Ugyanakkor a túlnyomórészt magya-

rok lakta Hajdú vármegyét és annak székhelyét, a „cívsvárost”,⁶⁰ Debrecen törvényhatósági jogú várost sem csonkította meg.⁶¹

Jóval kedvezőtlenebbül járt a 17 járásra, illetve 490 községre, valamint egy törvényhatósági jogú városra tagolódó Bihar vármegye. A hatalmas kiterjedésű törvényhatóság – „Biharország” – nagyobb hányada a Román Királysághoz került. A községek közül 339 volt román, 145 magyar, hat szlovák és egy német többségű település. A trianoni békeszerződés Magyarországnál mindössze 59 községet hagyott. A vármegye székhelye – Nagysándor József (1803–1849) aradi vértanú szülővárosa –, Nagyvárad (Oradea) törvényhatósági jogú város népességének (64 169 fő) többsége, 58 421 fő (91%) volt magyar anyanyelvű személy.⁶²

A sóbányászatáról híres, zord éghajlatú Máramaros vármegye az egyik legnagyobb kiterjedésű, ugyanakkor az egyik legkisebb népsűrűséggel rendelkező magyarországi törvényhatóság volt. A trianoni békeszerződés Máramarost elszakította Magyarországtól; Románia, valamint Csehszlovákia között osztotta fel. A vármegye tíz járásra, illetve 156 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra tagolódott. Máramaros vármegye 156 községe közül mindössze tíz volt magyar többségű falu. Az 1910-ben 21 370 főt számláló vármegyeszékhely, Máramarossziget (Sighetu Marmației) rendezett tanácsú város ugyancsak magyar többségű településnek számított (82,1%).⁶³

A jórészt magyarok által lakott, történelmi Szabolcs vármegye területéből 69 km²-t csatoltak el; három magyar többségű település, Eszeny (Esen'), Szalóka (Solovka) és Tiszaágtelek (Tyiszaahtelek) Csehszlovákiához került.⁶⁴

⁵⁷ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 246–255. pp.; EDELENYI-SZABÓ 1928. 658., 681. pp.

⁵⁸ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 254–263. pp.; EDELENYI-SZABÓ 1928. 684. pp.

⁵⁹ Sátoraljaújhely része, a Ronyva patak bal partján fekvő Karlatanya, ma Tótújhely (Slovenské Nové Mesto) Csehszlovákiához került. SEBŐK LÁSZLÓ: *Kettévágott települések. Komárom, Sátoraljaújhely, Szabadka*. In: Rác Árpád (felelős kiadó): *Rubicon Történelmi Magazin*. XXVIII. évfolyam. 7–8. szám. Rubicon-Ház Kft. Budapest, 2017. 95. p.

⁶⁰ „Cívsváros: azoknak az alföldi nagy mezővárosoknak a megkülönböztető neve, amelyek a szabad királyi városi jogállást megszerezték vagy megközelítették, de polgárságuk döntően földművelő-állattenyésztő paraszti árutermelőkből állt, kereskedő, iparos, értelmiségi foglalkozású elemeik pedig javarészt jobbágyparaszt eredetűek voltak. A cívsvárosoknak és polgáraiknak jelentős szerepük volt a magyar parasztság társadalmi felemelkedésében, gazdasági, művelődési fejlődésében. A cívsvárosok keretei között vészték át a legjelentősebb lélekszámú csoportok a török hódoltságot.” ORTUTAY 1977. 438. p.

⁶¹ EDELENYI-SZABÓ 1928. 659. p.

⁶² A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 296–297. pp.

⁶³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 298–305. pp.

⁶⁴ EDELENYI-SZABÓ 1928. 659. p.

5. táblázat: A Tisza bal partján fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
			összes terület	területből jutott	
	előtt	után		Csehszlovákiának	Romániának
Békés vármegye	3670	3670	–	–	–
Bihar vármegye	10 609	2754	7855	–	7855
Nagyvárad t.jv.	48	–	48	–	48
Hajdú vármegye	2386	2386	–	–	–
Debrecen t.jv.	957	957	–	–	–
Szabolcs vármegye	4637	4568	69	69	–
Máramaros vármegye	9716	–	9716	7202	8283
Szatmár vármegye	6104	1731	4373		
Szatmárnémeti t.jv.	183	–	183		
Ugocsa vármegye	1213	–	1213		
Szilágysomlyó vármegye	3815	–	3815	–	3815
Összesen	43 338	16 066	27 272	7271	20 001

Forrás: EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 659. p.

A történelmi Szatmár vármegye tíz járásból, illetve 304 községből, valamint három rendezett tanácsú városból, továbbá egy törvényhatósági jogú városból állt. A trianoni békeszerződés három részre osztotta, 96 község Magyarországnál maradt, egy magyar többségű település – Nagypalád (Velika Palad) – Csehszlovákiához került, valamint 207 község és a városok Románia részei lettek. A magyar többségű községek száma 164 volt, amelyből 67 magyar többségű települést csatoltak Romániához, illetve egyet – a már említett Nagypaládot – Csehszlovákiához.

A három – Romániához került – rendezett tanácsú város magyar – anyanyelvi – többségűnek számított; a román falvaktól körülölelt Felsőbánya (Baia Sprie) 93,8%-os, Nagybánya (Baia Mare) 77,6%-os, illetve a vármegye székhelye, Nagykároly (Carei) 98,1%-os magyar – anyanyelvi – többséget mutatott.⁶⁵

Szatmárnémeti (Satu Mare) törvényhatósági jogú város ugyancsak magyar többségű település volt. A 34 892 fős népességszámából 33 094 fő (94,9%) volt magyar anyanyelvű személy.⁶⁶

A történelmi Szilágysomlyó vármegye teljes területe Romániához került. A hat járásra, illetve 239 községre, valamint két rendezett tanácsú városra osztott vármegye népességéből 87 312 fő (37,9%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A magyar többségű községek száma 60 helység volt.

A két rendezett tanácsú város, a vármegye székhelye, Zilah (Zalău) (7477 fő/92,7%), valamint Szilágysomlyó (Șimleu Silvaniei) (6030 fő/87,6%) is magyar többségű városnak számított.⁶⁷

Egyik legkisebb vármegyénk, a történelmi Ugocsa vármegye ugyancsak elvesztett Magyarország számára. Az egykori törvényhatóság két

⁶⁵ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 310–321. pp.

⁶⁶ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 320–321. pp.

⁶⁷ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 320–329. pp.

járásra, illetve 70 községre tagolódott. A magyar többségű települések száma 34 volt, amelyek közé a vármegye székhelye Nagyszöllős (Vinohradiv) is tartozott.

A törvényhatóság területe Csehszlovákia és Románia között került felosztásra.⁶⁸ Elgondolkodtató, hogy a magyar anyanyelvű személyek 42 677 főt, azaz a népesség – relatív többségét (46,5%) alkották. A magyarság a legjelentősebb népcsoport volt a vármegye nemzetiségei között, megelőzve a ruszinokat és a románokat is.⁶⁹

VI. A Tisza–Maros szögében fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Tisza–Maros szögében lévő országrész öt vármegyét, illetve négy törvényhatósági jogú várost foglalt magában. Területe 36 285 km² volt, ebből mindössze 1997 km² (5,5%) maradt az anyaországnál.⁷⁰

A túlnyomórészt románok által lakott történelmi Arad vármegyét a trianoni békeszerződés megcsonkította. Az Eleki járásból mindössze öt település maradt az anyaországnál. Az egykori vármegye tíz járásra, illetve 217 községre oszlott, valamint egy törvényhatósági jogú város egészítette ki. A Román Királysághoz csatolt 212 település közül mindössze 24 település volt magyar többségű. A vármegye székhelye, a „vértanúk városa”, a 63 166 főt számláló Arad (Arad) törvényhatósági jogú város magyar többségű (46 085 fő/73%) településnek számított. A vármegye népességének – Araddal együtt – mindössze a 30%-a (124 215 fő) volt magyar anyanyelvű személy.⁷¹

A négy járásra, illetve 28 településre és egy rendezett tanácsú városra (Makó) osztott magyar többségű Csanád vármegyétől négy települést szakított el a trianoni békeszerződés.

Romániához került a szlovák többségű Nagylak (Nădlac), a román ajkú Sajtény (Șeitin), valamint a magyar többségű Kisiratos (Dorobanți) és Turnya (Turnu).⁷²

A románság egyik „fellegrvárának” tekinthető, hatalmas területű Krassó-Szörény vármegyéből mindössze két település (23 km²) került a délszláv államhoz, a szerb ajkú Krassószombat (Banatska Subotica) és a magyarok lakta Udvarszállás (Dobričevo).⁷³

Krassó-Szörény vármegye többi – jobbára románok, kisebb részben németek, szerbek, csehek, illetve krassovánok által lakott –, összesen 360 községe Romániához került. A Román Királysághoz került községek közül mindössze hat település volt magyar többségű. A vármegyéhez tartozott még két rendezett tanácsú város is. Karánsebes (Caransebeș) román, a vármegye székhelye, Lugos (Lugoj) relatív magyar többségű városnak (6875 fő/34,7%) számított. A vármegye népességéből mindössze 33 787 fő (7,3%) volt magyar anyanyelvű személy.⁷⁴

A történelmi Temes vármegye területének nagyobb része Romániához, kisebb hányada a délszláv államhoz került. Lakosai többnyire románok, németek, illetve szerbek, kisebb részben magyar anyanyelvűek voltak. Temes vármegye 11 járásra, illetve 222 községre, valamint egy rendezett tanácsú és két törvényhatósági jogú városra tagolódott. A 222 helység közül mindössze kilenc volt magyar többségű, azonban ennél több településen képezett jelentősebb kisebbséget a magyarság. A rendezett tanácsú város, Fehértemplom (Bela Crkva), valamint a két törvényhatósági jogú város, Versec (Vršac) és a vármegye székhelye, Temesvár (Timișoara) német többségű helységek voltak, jelentős számú magyarsággal, továbbá román, illetve szerb kisebbséggel.⁷⁵

⁶⁸ Megjegyzés: „A trianoni béke a megyéből Magyarországnak csak pár holdnyi lakatlan területet hagyott Tiszapéterfalva határából, ezt az 1923: 35. t.c. Szatmárral egyesítette. Ugocsa területének zöme a Csehszlovák Köztársaság része lett, Románia 14 községei kapott belőle.” EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 684. p.

⁶⁹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 330–333. pp.; EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 659. p.

⁷⁰ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 659. p.

⁷¹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 332–341. pp.

⁷² A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 340–343. pp.

⁷³ KÓKAI SÁNDOR: *Román-Bánság demográfiai és etnikai viszonyainak változása (1910–2002)*. In: Gulyás László (szerk.): *Közép-Európai Közlemények*. V. évfolyam. 3–4. szám. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged, 2012. 15. p.

⁷⁴ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 342–355. pp.

⁷⁵ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 354–365. pp.; Vö. CZIRBUSZ GÉZA: *Temes vármegye népe*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár*. Országos Mono-

6. táblázat: A Tisza–Maros szögében fekvő vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közjogi alkatrész, országgrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított		
			összes terület	területből jutott	
	előtt	után		Romániának	a Szerb– Horvát–Szlovén Királyságnak
Arad vármegye	5936	270	5666	5666	–
Arad tjv.	112	–	112	112	–
Csanád vármegye	1714	1469	245	245	–
Krassó-Szörény vármegye	11 074	–	11 074	18 393	9872
Temes vármegye	7151	–	7151		
Temesvár tjv.	85	–	85		
Versec tjv.	197	–	197		
Torontál vármegye	9903	258	9645		
Pancsova tjv.	113	–	113		
Összesen	36 285	1997	34 288	24 416	9872

Forrás: EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 659. p.

A történelmi Torontál vármegye többségében ortodox szerbek és jobbra római katolikus németek által lakott törvényhatóság volt, kisebb számban magyar, valamint román és szlovák anyanyelvűek is lakták. A vármegye 14 járásra, illetve 210 községre, valamint két rendezett tanácsú és egy törvényhatósági jogú városra oszlott. A trianoni békeszerződés mindössze nyolc falut hagyott az anyaországnál. Az elcsatolt 202 községből mindössze 38 falu volt magyar többségű, azonban számos település rendelkezett jelentős magyar kisebbséggel. A két rendezett tanácsú városból Nagyikinda (Kikinda) szerb, a vármegye székhelye, Nagybecskerek (Zrenjanin) relatív magyar többségű városnak (9148 fő / 35,2%) számított. A szerb főváros, Belgrád (Beograd) közelében fekvő törvényhatósági jogú város,

Pancsova (Pančevo) szerb többségű, de jelentős német kisebbséggel rendelkező település volt. A Temes folyó torkolatának közelében fekvő várost – kisebb számban – magyarok is lakták.⁷⁶

VII. A Királyhágón túli vármegyék és törvényhatósági jogú városok

A Királyhágón túli országgrész Erdély területét jelentette, amely teljes egészében a Román Királysághoz került. Annak ellenére, hogy egy homogén, magyar tömböt – a Székelyföldet –, valamint más, kisebb-nagyobb, magyarok által is nagyobb számban lakott területet (pl.: Kalotaszeg, Aranyosszék etc.) is magában foglalt. A magyar-ság mellett más népcsoportnak is otthont adott

gráfiai Társaság. Budapest, 1914. 129–150. pp.; REISZIG EDE – VENDE ALADÁR: *Temes vármegye községei*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár*. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1914. 21–128. pp.; GYÉMÁNT RICHÁRD: *A történelmi Temes vármegye népesedéstörténete*. In: Tóth Károly (szerk.): *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Publicationes Doctorandorum Juridicorum*. 5. kötet. Szeged, 2005. 90–92. pp.

⁷⁶ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 364–373. pp.; Vö. REISZIG EDE – VENDE ALADÁR: *Torontál vármegye községei*. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye*. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1912. 14–138. pp.; GYÉMÁNT RICHÁRD: *A történelmi Torontál vármegye népesedéstörténete*. In: Tóth Károly (szerk.): *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Publicationes Doctorandorum Juridicorum*. 4. kötet. Szeged, 2004. 226–231. pp.

Erdély, így például az erdélyi szászoknak. A Királyhágón túli térség 15 vármegyét és két törvényhatósági jogú várost – Kolozsvárt (Cluj-Napoca) és Marosvásárhelyt (Târgu Mureș) – ölelt fel. A Királyhágón túli országrész összesen 2321 községnek, továbbá 27 rendezett tanácsú, illetve két törvényhatósági jogú városnak adott otthont.⁷⁷

A történelmi Alsó-Fehér vármegye nyolc járásra, illetve 175 községre, valamint négy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű falvak száma 15 helység volt, valamint Gyulafehérvár (Alba Iulia) (45%), illetve a vármegye székhelye, Nagyenyed (Aiud) (75%) rendezett tanácsú városokban regisztráltak magyar többséget. A román többségű községek száma 157 falu volt, továbbá két rendezett tanácsú városban – Abrudbányán (Abrud) és Vízaknán (Ocna Sibiului) – is román többséget mutattak ki. Három falu német (szász) többségű volt. Alsó-Fehér vármegye népességének 17,6%-a, azaz 39 107 fő vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁷⁸

A jobbára a szász Beszterce-vidékből (Nösnerland) létesült Beszterce-Naszód vármegye négy járásra, illetve 97 községre és egy rendezett tanácsú városra tagolódott. Magyar többségű településnek mindössze öt község számított, további 67 községben regisztráltak – 1910-ben – román, valamint 26 faluban mutattak ki német (szász) többséget. A vármegye székhelye, Beszterce (Bistrița) többségében németek (szászok) által lakott város volt. A törvényhatóság lakosai közül 10 737 fő (8,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁷⁹

A szász Barcaságból (Burzenland) alakult Brassó vármegye három járásra, illetve 23 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű falvak száma kilenc, a románoké négy, a német (szász) falvaké pedig tíz volt. A törvényhatóság székhelye, az egykor kereskedelméről, iparáról messze földön híres szász város, Brassó (Brașov) – 1910-ben már – magyar többségű városnak (43,4%) számított.

Brassó vármegye jelenlévő népességéből 35 372 fő (35%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁸⁰

A magyar ajkú Csík vármegye öt járásra, illetve 61 községre, valamint két rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar falvak száma 55 volt. A vármegye székhelye, Csíkszereda (Miercurea Ciuc) (97%), valamint Gyergyószentmiklós (Gheorgheni) (96%) rendezett tanácsú városok is magyar anyanyelvi többségű településnek számítottak. A románok mindössze hat helységben képeztek többséget. A vármegye jelenlévő népességéből 125 888 fő (86,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁸¹

A románság egyik erdélyi „fellekvára” a történelmi Fogaras vármegye volt. A törvényhatóság négy járásra, illetve 86 községre, valamint a törvényhatóság székhelyére, Fogaras (Făgăraș) rendezett tanácsú városra tagolódott. Magyar többségűnek csak a 6579 főt számláló Fogaras városa (3357 fő/51%) számított. A falvak közül 84 volt román, valamint kettő német (szász) többségű. A vármegye jelenlévő népességéből 6466 fő (6,8%) volt magyar anyanyelvű.⁸²

A többségében magyar ajkú – Kézdi-, Orbai- és Sepsiszékből alakult – Háromszék vármegye négy járásra, illetve 102 községre, valamint két rendezett tanácsú városra (Kézdivásárhely [Târgu Secuiesc], Sepsiszentgyörgy [Sfântu Gheorghe]) oszlott. A magyar községek száma 93 volt. Magyar anyanyelvi többséget mutatott a vármegyeszékhely, a 8665 fős Sepsiszentgyörgy (8361 fő/96,5%), valamint a 6079 főt számláló Kézdivásárhely (5970 fő/98,2%) is. A román többségű helységek száma mindössze kilenc falut tett ki. A vármegye jelenlévő népességéből 123 518 fő (83,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁸³

A többségében románok által lakott Hunyad vármegye tíz járásra, illetve 424 községre, valamint négy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű falvak száma mindössze 14 helységet tett ki, ehhez jött még a két rende-

⁷⁷ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 372–459. pp.

⁷⁸ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 372–379. pp.

⁷⁹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 380–383. pp.

⁸⁰ GYÉMÁNT RICHÁRD: *Nemzetiségi és felekezeti viszonyok Brassóban*. In: Kovács Péter (szerk.): *Gazdasági és társadalmi elemzések és fejlesztési lehetőségek*. Pátria Nyomda Zrt. Szeged, 2015. 305. p.

⁸¹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 384–387. pp.

⁸² A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 386–391. pp.

⁸³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 390–395. pp.

zett tanácsú város, a vármegyeszékhely, Déva (Deva) (5827 fő/67,3%), valamint a Hunyadi család ősi fészke, Vajdahunyad (Hunedoara) (2457 fő/54,4%). A románság 412 községben, valamint két rendezett tanácsú városban, Hátszegen (Hațeg), valamint az egykor szász Szászvárosban (Orăștie) is többséget képezett. Hunyad vármegye jelenlévő népességéből 52 720 fő (15,5%) volt magyar anyanyelvű.⁸⁴

A meglehetősen „elegyes” Kis-Küküllő vármegye négy járásra, illetve 116 községre, valamint két rendezett tanácsú városra – Dicsőszentmárton (Târnăveni), Erzsébetváros (Dumbrăveni) – tagolódott. A magyar többségű falvak száma 33, a románoké 61, a németeké (szászoké) 22 helység volt. Magyar többségűnek számított a vármegyeszékhely, Dicsőszentmárton (3210 fő/72,7%), valamint az erdélyi örmények egyik erdélyi központja, Erzsébetváros (2613 fő/59,3%) is. Kis-Küküllő vármegye jelenlévő népességéből 34 902 fő (30,1%) volt magyar anyanyelvű.⁸⁵

A román többségű Kolozs vármegye nyolc járásra, illetve 233 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra és egy törvényhatósági jogú városra oszlott. A községek közül 42 volt magyar, 187 román, illetve négy helység német (szász) többségű. A rendezett tanácsú város, Kolozs (Cojocna) magyar többségű (2271 fő/54,9%) volt, akárcsak a 60 808 főt számláló „kincses” Kolozsvár törvényhatósági jogú város (50 704 fő/83,4%). Kolozs vármegye jelenlévő népességéből 60 735 fő (26,9%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.⁸⁶

A jobbára magyar ajkú Maros-Torda vármegye öt járásra, illetve 204 községre, egy rendezett tanácsú városra és egy törvényhatósági jogú városra tagolódott. A községek közül 130 volt magyar, 71 román és három falu német (szász) többségű. Szászrégen (Reghin) rendezett tanácsú város német (szász) többségű volt. Maros-Torda vármegye jelenlévő népességéből

111 376 fő (57,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek. A Székelyföld legnépesebb városa, Marosvásárhely törvényhatósági jogú város jelenlévő népességéből 22 790 fő (89,3%) volt magyar anyanyelvű.⁸⁷

A német (szász) többségű, egykori szász székekből szervezett Nagy-Küküllő vármegye öt járásra, illetve 123 községre, valamint két rendezett tanácsú városra tagolódott. A községek közül 11 volt magyar, 42 román és 70 német (szász) helység. A két rendezett tanácsú város, Medgyes (Mediaș) és a vármegye székhelye, Segesvár (Sighișoara) német (szász) többségű város volt. Nagy-Küküllő vármegye jelenlévő népességéből 18 474 fő (12,4%) volt magyar anyanyelvű személy.⁸⁸

Az egykori szász Szebenszékből kialakított⁸⁹ Szeben vármegye hat járásra, illetve 86 községre, valamint két rendezett tanácsú városra – Nagyszeben (Sibiu), Szászsebes (Sebeș) – oszlott. A román többségű községek száma 66, a német (szász) többségűeké pedig húsz helység volt. Magyar többségű település a vármegyében nem volt. Szeben vármegye székhelye, a patinás Nagyszeben német (szász), Szászsebes városa pedig már nem szász, hanem román többségű városnak számított. Szeben vármegye jelenlévő népességéből 10 159 fő (5,7%) vallotta magát magyar anyanyelvű személynek.⁹⁰

Szolnok-Doboka vármegye nyolc járásra, illetve 317 községre, valamint két rendezett tanácsú városra tagolódott. A községek közül 25 volt magyar, 289 román és három volt német többségű. A vármegye székhelye, Ds (Dej) rendezett tanácsú város magyar többségű település volt (70%), akárcsak az erdélyi örmények egyik erdélyi központja, Szamosújvár (Gherla) városa (67,5%) is. A vármegye népességnek 20,7%-a, azaz 52 181 fő volt magyar anyanyelvű személy.⁹¹

Az egykori Torda vármegye jelentős részéből és a jobbára székelyek lakta Aranyosszékből ki-

⁸⁴ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 394–409. pp.

⁸⁵ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 408–413. pp.

⁸⁶ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 414–423. pp.

⁸⁷ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 422–429. pp.

⁸⁸ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 430–435. pp.

⁸⁹ EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 46, 54. pp

⁹⁰ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 434–439. pp.

⁹¹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 438–449. pp.

7. táblázat: A Királyhágón túli vármegyék és törvényhatósági jogú városok

Közzogi alkatrész, országrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított	
			összes terület	területből jutott
	előtt	után		Romániának
Alsó-Fehér vármegye	3646	–	3646	3646
Beszterce-Naszód vármegye	4333	–	4333	4333
Brassó vármegye	1492	–	1492	1492
Csik vármegye	5064	–	5064	5064
Fogarás vármegye	2444	–	2444	2444
Háromszék vármegye	3889	–	3889	3889
Hunyad vármegye	7809	–	7809	7809
Kis-Küküllő vármegye	1724	–	1724	1724
Kolozs vármegye	4844	–	4844	4844
Kolozsvár tjv.	162	–	162	162
Maros-Torda vármegye	4169	–	4169	4169
Marosvásárhely tjv.	34	–	34	34
Nagy-Küküllő vármegye	3337	–	3337	3337
Szeben vármegye	3619	–	3619	3619
Szolnok-Doboka vármegye	4786	–	4786	4786
Torda-Aranyos vármegye	3514	–	3514	3514
Udvarhely vármegye	2938	–	2938	2938
Összesen	57 804	–	57 804	57 804

Forrás: A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 13. p.

alakított⁹² Torda-Aranyos vármegye hat járásra, illetve 139 községre és egy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű községek száma 26, a románoké 113 falu volt.

A vármegye székhelye, az erdélyi vallásszabadság (1568) kihirdetéséről elhíresült Torda (Turda) rendezett tanácsú város magyar többségű településnek számított (9674 fő/71,9%). Torda-Aranyos vármegye jelenlévő népességéből 44 630 fő (25,6%) volt magyar anyanyelvű személy.⁹³

A székelyek lakta, Udvarhelyszékből kialakult Udvarhely vármegye négy járásra, illetve 135 községre, valamint egy rendezett tanácsú városra tagolódott. A magyar többségű községek száma 129, a románoké és németeké (szászoké)

mindössze három-három helység volt. A vármegye székhelye, Székelyudvarhely (Odorheiu Secuiesc) rendezett tanácsú város magyar többségű településnek számított (9888 fő/96,5%).⁹⁴ Udvarhely vármegye az egyik leghomogénebb, magyarok által lakott térség volt; 124 173 főt számláló jelenlévő népességéből 118 458 fő (95,4%) vallotta magát magyar anyanyelvűnek.

VII. Fiume város és kerülete

A Magyar Szent Korona Országainak következő alkotórésze a 21 km² kiterjedésű Fiume város és kerülete volt. Fiume városa – 1779-től egészen

⁹² EDELÉNYI-SZABÓ 1928. 54–55. pp

⁹³ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 448–455. pp.

⁹⁴ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 454–459. pp.

1918-ig kisebb megszakításokkal – a Magyar Királyság – teher- és személyforgalmi – tengeri kikötője volt az Adriai-tenger partján. A város speciális jogállással rendelkezett a Magyar Szent Korona országrészeként. Élén magyar kormányzó állt. Az egyesült főváros, Budapest után – a tengeri hajózásnak és a kikötő kiépítésének köszönhetően – Fiume (Rijeka) volt a második legdinamikusabban fejlődő város a dualizmus (1867–1918) idején, a Magyar Szent Korona Országainak városai közül. Ahogyan Fest Aladár (1855–1931) történész fogalmazott: „[...] ettől a pillanattól kezdődik Fiume új élete, óriás arányú gyarapodása.”⁹⁵

Az 1870-től kiépített – személy- és teherhajózásra egyaránt kiválóan alkalmas – kikötő, az ezzel kapcsolatban álló forgalmi és kereskedelmi intézkedések jelentős mértékben előmozdították, hogy Fiume város és kerülete nagy fontosságú és világforgalmi helyé váljon. Az ország belső részeivel az 1874-ben kiépített Fiume–Zágráb (Zagreb)–Budapest-vasútvonal kötötte össze, amely lehetővé tette a világ különböző pontjairól érkező áruk Magyarországon történő értékesítését is.

Az említett vasútvonalon, illetve Fiumén keresztül értékesítették világszerte a magyar föld kiváló terményeit is. Így például a Bács-Bodrog, valamint Torontál vármegyékben megtermelt gabonát. A város gazdasági fejlesztésében „orosz-lánrésze” volt bellusi Baross Gábornak (1848–1892), a „vasminiszternek”, aki európai szintűvé emelte a magyar közlekedésügyet, a tengerhajózást, a kereskedelmet, valamint a postaügyet is. Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy az immáron Horvátországhoz tartozó fiumei teherkikötő a mai napig a jeles politikus nevét viseli.⁹⁶ A trianoni békeszerződés értelmében Fiume város és kerülete Olaszországhoz került. A népesség száma 49 806 fő volt, amelynek többsége olasz

anyanyelvű volt. A magyar anyanyelvű népesség mindössze 6493 főt (13%) tett ki.⁹⁷

VIII. Horvát–Szlavónország vármegyei és törvényhatósági jogú városai

A Magyar Szent Korona Országainak harmadik alkotóeleme Horvát–Szlavónország volt. A horvátokkal már I. (Szent) László (1077–1095), illetve (Könyves) Kálmán (1095–1116) uralkodásától számítva közös államban éltünk. Szent István királyunk alapította – még 1093-ban – a zágrábi püspökséget, amelyet 1852-ben – IX. Piusz pápa (1846–1878) „Ubi Primum Placuit” című bullájával – érsekségi titulusra emelt.⁹⁸ Horvát–Szlavónország a Magyar Királyság „társországa” volt.

Horvát–Szlavónország teljes területe az újonnan létrejött Szerb–Horvát–Szlóven Királyság része lett. A magyarság népességszáma a „társországban” – a törvényhatósági jogú városok magyarságával együtt – 105 948 fő volt. A horvát–szlavón vármegyék magyarságának lélekszáma 95 721 fő volt. Súlypontja a nyolc vármegye közül Verőcze (33 927 fő/14%), Szerém (27 523 fő/6,9%), Pozsega (16 462 fő/6,2%), illetve Belovár-Kőrös vármegyékre (14 224 fő/4,3%) esett. Zágráb (2040 fő/0,4%), Varasd (624 fő/0,2%), valamint a tengerparti Modrus-Fiume (899 fő/0,4%) és Lika-Korbava vármegyék (22 fő/0,01%) elenyésző magyarsággal rendelkeztek. A törvényhatósági jogú városok tekintetében a magyarság lélekszáma 10 227 főt tett ki. A legtöbb magyar anyanyelvű személy Zágrábban (Zagreb) (4028 fő/5,1%), majd Eszéken (Osijek) (3729 fő/11,9%), továbbá Zimonyban (Zemun) (1999 fő/11,7%), végül Varasdon (Varaždin) (471 fő/3,5%) élt.⁹⁹

⁹⁵ FEST ALADÁR: *Fiume új élete 1870-től 1897-ig*. Borovszky Samu (szerk.): Fiume és a magyar-horvát tengerpart. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1897. 89. p.

⁹⁶ Vö. GONDA BÉLA: *A fiumei kikötő*. In: Borovszky Samu (szerk.): Fiume és a magyar-horvát tengerpart. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1897. 181–190. pp.; *Történelmi emlékhely lehet 2020-ban a fiumei Baross Gábor kikötő*. Fiume a folyamló város: <http://www.folyamlovaros.hu/hir/tortenelmi-emlekhely-lehet-2020-ban-fiumei-baross-gabor-kikoto> (Letöltés ideje: 2020. április 15.)

⁹⁷ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 459. p.

⁹⁸ DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon. XV. kötet (Veszp–Zs.)*. Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2010. 318. p.

⁹⁹ A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 23., 460–485. pp.

8. táblázat: Horvát–Szlavónország vármegyéi és törvényhatósági jogú városai

Közjogi alkatrész, országrész, törvényhatóság	Magyar uralom alatt álló terület a trianoni béke		A béke következtében Magyarországtól elszakított	
			összes terület	területből jutott
	előtt	után		a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságnak
	négyzetkilométer			
Belovár-Kőrös vármegye	5070	–	5070	5070
Lika-Korbava vármegye	6211	–	6211	6211
Modrus-Fiume vármegye	4879	–	4879	4879
Pozsega vármegye	4929	–	4929	4929
Szerém vármegye	6810	–	6810	6810
Zimony tjt.	56	–	56	56
Varasd vármegye	2440	–	2440	2440
Varasd tjt.	67	–	67	67
Verőcze vármegye	4810	–	4810	4810
Eszék tjt.	57	–	57	57
Zágráb vármegye	7145	–	7145	7145
Zágráb tjt.	67	–	67	67
Összesen	42 541	–	42 541	42 541

Forrás: A Magyar Szent Korona Országainak 1910. évi népszámlálása. 1912. 13. p.

A Magyar Szent Korona Országainak közigazgatási egységei (1876–1918)

Forrás: Osztrák-Magyar Monarchia vármegyéi a XX. század elején. ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék: <http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/vmlista.htm>
(Letöltés ideje: 2019. október 28.)

IX. 1. Felhasznált nyomtatott irodalom

A Magyar Szent Korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. A népesség főbb adatai. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 1912

BADICS FERENCZ: A Bácska. In: Jókai Mór (főszerk.): Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. VII. kötet. Magyarország II. kötet. A Magyar Királyi államnyomda kiadása. Budapest, 1891

BAUMANN SAMU: Újbánya. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1903

BAYER ZSOLT: 1100 év Európa közepén. II. kötet. Zikkurat Színpadi Ügynökség Kft. Budapest, 2002

BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1898

BUDAY LÁSZLÓ: A megcsonkított Magyarország. Pantheon Irodalmi Intézet Rt., Budapest, 1921

CZIBULKA ZOLTÁN: A Délvidék településeinek nemzetiségi adatai (1880–1941). Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1999

CZIRBUSZ GÉZA: Temes vármegye népe. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1914

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon. III. kötet (Éhi–Gar). Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 1997

DIÓS ISTVÁN (főszerk.) – VICZIÁN JÁNOS (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon. XV. kötet (Veszp–Zs.). Szent István Társulat. Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2010

EDELÉNYI-SZABÓ DÉNES: Magyarország közjogi alkotásainak és törvényhatóságainak területváltozásai. In: Dobrovits Sándor (szerk.): Statisztikai Szemle. VI. évfolyam. 6. szám. Magyar Királyi Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1928

FEST ALADÁR: Fiume új élete 1870-től 1897-ig. Borovszky Samu (szerk.): Fiume és a magyar-horvát tengerpart. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1897

GONDA BÉLA: A fiumei kikötő. In: Borovszky Samu (szerk.): Fiume és a magyar-horvát tengerpart. Országos Monográfiai Társaság, Budapest, 1897

GYÉMÁNT RICHÁRD: A történelmi Torontál vármegye népesedéstörténete. In: Tóth Károly (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Publicationes Doctorandorum Juridicorum. 4. kötet. Szeged, 2004

GYÉMÁNT RICHÁRD: A történelmi Temes vármegye népesedéstörténete. In: Tóth Károly (szerk.): Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica. Publicationes Doctorandorum Juridicorum. 5. kötet. Szeged, 2005

GYÉMÁNT RICHÁRD: Magyarok – államhatárainkon túl. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2009

GYÉMÁNT RICHÁRD: Nemzetiségi és felekezeti viszonyok Brassóban. In: Kovács Péter (szerk.): Gazdasági és társadalmi elemzések és fejlesztési lehetőségek. Pátria Nyomda Zrt. Szeged, 2015

GYÉMÁNT RICHÁRD: A határon túli magyarság fogalma, keletkezése. In: Szakács Ildikó Réka (szerk.): Nemzetpolitikai ismeretek. Nemzetközi és Regionális Tanulmányok 13. SZTE ÁJTK NRTI. Szeged, 2017

HAŠEK, JAROSLAV: Svejka, egy derék katona kalandjai a világháborúban. Európa Könyvkiadó. Budapest, 1957

HOLLÓSI GÁBOR: Az „emberi és polgári jogok” értelmezése a pozsonyi hídfő kiszélesítése kapcsán. In: Koltay András (főszerk.): Iustum Aequum Salutare. Jogtudományi folyóirat. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Állam- és Jogtudományi Kar. XII. évfolyam. 3. szám. Budapest, 2016

KÓKAI SÁNDOR: Román-Bánság demográfiai és etnikai viszonyainak változása (1910–2002). In: Gulyás László (szerk.): Közép-Európai Közlemények. V. évfolyam. 3–4. szám. Egyesület Közép-Európa Kutatására. Szeged, 2012

KRIŠKO JÁNOS: Körömcébánya. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1903

MISKOLCZI MIKLÓS: Trianoni ikrek. Három pötty a déli országhatáron: Tompa, Kelebia, Csikéria. In: Füzi László (főszerk.): Forrás. Szépirodalmi, szociográfiai, művészeti folyóirat. Kecskemét Megyei Jogú Város és a Katona József Társaság folyóirata. 39. évfolyam. 6. szám. Kiadja a Kecskeméti Kortárs Művészeti Műhelyek Nonprofit Kft. Kecskemét, 2007

NAGY IVÁN: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Hatodik kötet. Kiadja Ráth Mór. Pest, 1860

ORTUTAY GYULA (főszerk.): Magyar Néprajzi Lexikon. Első kötet. A–E. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1977

REISZIG EDE – VENDE ALADÁR: Nógrád vármegye községei. In: Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Nógrád vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1911

REISZIG EDE – VENDE ALADÁR: Torontál vármegye községei. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Torontál vármegye. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1912

REISZIG EDE – VENDE ALADÁR: Temes vármegye községei. In: BOROVSKY SAMU (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Temes vármegye és Temesvár. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1914

RICHTER EDE – KIRÁLY ERNŐ: Selmecbánya. Borovszky Samu (szerk.): Magyarország vármegyéi és városai. Hont vármegye és Selmecbánya sz. kir. város. Országos Monográfiai Társaság. Budapest, 1906

ROMSICS IGNÁC: A trianoni békeszerződés. Osiris Zsebkönyvtár. Osiris Kiadó. Budapest, 2001

SEBŐK LÁSZLÓ: Kettévágott települések. Komárom, Sátoraljaújhely, Szabadka. In: Rácz Árpád (felelős kiadó): Rubicon Történelmi Magazin. XXVIII. évfolyam. 7–8. szám. Rubicon-Ház Kft. Budapest, 2017

SUTARSKI, KONRAD: Szepes és Árva – történeti szemmel. In: Papp Endre (főszerk.): Hitel. XX. évfolyam. 6. szám. Irodalmi, művészeti és társadalmi folyóirat. Hitel Alapítvány. Budapest, 2009

ZEIDLER MIKLÓS: A revíziós gondolat. Osiris Zsebkönyvtár. Osiris Kiadó. Budapest, 2001

IX. 2. Felhasznált elektronikus irodalom

85 éve írták alá a trianoni békeszerződést. 2005. június 3. A Múlt-kor Történelmi Magazin elektronikus oldala: <https://mult-kor.hu/cikk.php?id=9982>

BÁLINT CSABA: Szegedi legendák: Kárász uraság kőcája. Délmagyar.hu:

http://www.delmagyar.hu/szeged_hirek/szegedi_legendak_karasz_urasag_kocaja/2123279/

Egy darabka föld Szatmár megyéből. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) elektronikus oldala: <http://www.karpatalja.com.ua/kmksz/hir273.html>

Így lett Sopron a leghűségesebb város. 2015. december 14. Múlt-kor Történelmi Magazin elektronikus oldala: <http://mult-kor.hu/igy-lett-sopron-a-leghusegesebb-varos-20151214>

Jeles napok. Az Országos Széchényi Könyvtár elektronikus oldala: http://jelesnapok.oszk.hu/prod/unnep/a_huseg_napja_magyarorszagon

Osztrák-Magyar Monarchia vármegyéi a XX. század elején. ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék: <http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/vmlista.htm>

TARJÁN M. TAMÁS: 1779. április 23. | Mária Terézia Magyarországhoz csatolja Fiumét. Rubiconline. A Rubicon Történelmi Magazin elektronikus oldala:

http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1779_aprilis_23_maria_terezia_magyarorszaghoz_csatolja_fiumet

Történelmi emlékhely lehet 2020-ban a fiumei Baross Gábor kikötő. Fiume a folyamló város: <http://www.folyamlovaros.hu/hir/tortenelmi-emlekhely-lehet-2020-ban-fiumei-baross-gabor-kikoto>

Horgos alapítójának, Kárász Miklósnak a kastélya és környéke a tetőfedés és ablakcserék ellenére 2020 áprilisában ilyen látványt mutat, ami az utókor viszonyulásáról tanúskodik